

МІЖНАРОДНЫ КАНГРЭС ДАСЛЕДЧЫКАЎ БЕЛАРУСІ

Секцыя 6. Беларуская культура – стратэгіі ва ўмовах сучаснага грамадства

Панэль 6.1. Культурныя стратэгіі: мова, літаратура, музыка

Ольга Давыдик

“Репрезентация белорусскими медиа неофициальной белорусской культуры как идеологического конструкта”

В Беларуси культура включена в символический порядок политического производства и воспроизводства смыслов. Культура не является более нейтральным или внеидеологическим (в альтюссеровском понимании этого слова) феноменом, скорее, наоборот, медиа активно включают неофициальную культуру в процесс «кодирования-декодирования». Данное исследование репрезентации неофициальной культуры как идеологического конструкта со стороны белорусских медиа основывается на методологии социального конструктивизма, основным тезисом которого является мысль о том, что пространство социального – это пространство смыслов, которые не имеют субстанциального или эссенциального статуса, а являются конструктами, что, в первую очередь отражается в особом статусе языка (язык производит смыслы). В плане экспликации медиа-текстов о неофициальной культуре это означает отрицание «невинности» языка, что отсылает к властной подоплеке любых высказываний.

В связи с чем, медиа пространство в современной культуре, в том числе, белорусской культуре, играет основную роль в процессе конструирования смыслов, ценностей, образов. Применительно к проблеме репрезентации неофициальной культуры, следует отметить, что сама реальность многомерна, что белорусскую культуру можно представлять и интерпретировать различными способами, однако практика репрезентации создает, конструирует один или несколько образов культуры.

Встреча рок-музыкантов 21 ноября 2007 года с представителями Администрации Президента показала насколько неофициальная культура наполнена идеологическими конструктами, а также, что она включена в круг политической игры. Дискурсивный, семиотический анализ реакций медийного пространства (печатные СМИ, интернет-СМИ и ТВ-передачи), которые освещали данное событие, а также статьи и интервью после данного мероприятия сформировало шкалу оценок, которая так или иначе вращалась вокруг политических проблем. Интересно, что само события практически не оценивалось с точки зрения культурной перспективы, креативного потенциала и т.д. Отталкиваясь от данного, безусловно, яркого для белорусского культурного пространства эпизода, можно отметить, что белорусские медиа формируют определенное отношение к неофициальной культуре, конструирует ее смысловое поле и ее образ. В первую очередь, события и их интерпретация чаще всего остается за границами эстетических оценок, другими словами, культура перестала существовать как «культура ради культуры». Сегодня в белорусском медийном пространстве культура становится ставкой в политической игре, обрастая идеологическими и политическими коннотациями. Именно, поэтому встреча рок-музыкантов с представителями официальных и неофициальных СМИ представляется, в первую очередь, как политическое событие.

Кроме того, неофициальная культура изначально конструируется со стороны медиа как антитеза не только официальной культуре, но и политическому, экономическому, этническому и т.д. порядкам в РБ. То есть, неофициальная культура репрезентируется

СМИ как абсолютная противоположность, оппозиция существующей системе белорусского общества. Подобная репрезентация позволят включить неофициальную культуру в процесс политической борьбы, сконструировать ее в качестве идеологического феномена.

Таким образом, в дискурсах как официальных, так и неофициальных медиа неофициальная культура репрезентируется, в первую очередь как идеологический конструкт, который кодируется на уровне СМИ, и декодируется на уровне публичности.

Паліна Маслянкова

“Камунікацыйная стратэгія СМІ ва ўмовах білінгвізму ў Беларусі”

Прадметам даследавання з’яўляюцца прэцэдэнтныя феномены – культурна значныя і агульнавядомыя імёны, тэксты, сітуацыі, выказванні – у тэстах беларускіх газет. Суцэльная выбарка праводзіцца ў дзвюх беларускамоўных (“Звязда”, “Наша ніва”) і дзвюх рускамоўных (“СБ: Беларусь сегодня”, “БелГазета”) выданнях за 1991, 2001, 2011 гады. Абраны перыяд і метады суцэльнай выбаркі дазваляе прааналізаваць дынаміку звароту да прэцэдэнтных феноменаў, іх якасны і колькасны склад, моўную і культурную прыналежнасць ва ўмовах несіметрычнага білінгвізму і мультыкультуралізму ў Беларусі.

Камунікацыйныя стратэгіі журналістаў розняцца ў залежнасці ад таго, да якога пласту прэцэдэнтнасці ён апелюе: нацыянальнага (рускага або беларускага), рэгіянальнага ці сусветнага. Папярэднія вынікі паказваюць, што рускамоўныя СМІ значна радзей апелююць да беларускага культурнага ґрунту, чым беларускамоўныя выданні. З даследавання вынікае, што аўтары беларускамоўных выданняў у большай ступені кіруюцца нацыяцэнтрыйнай стратэгіяй камунікацыі, у той час як рускамоўныя газеты, баючыся камунікацыйнай паразы, імкнуцца да ўжывання сусветнага, а часцей расійскага пласту прэцэдэнтнасці, што адпаведна адбіваецца на канструяванні чытацкай ідэнтычнасці. Такім чынам, беларускія СМІ на ўзроўні культурных альясій знаходзяцца пад уплывам глабалізацыі.

Пілотная выбарка матэрыялу з выданняў 1991, 2011, 2011 гадоў паказвае, што зварот да культурна значных феноменаў у матэрыялах прэсы за дваццаць гадоў незалежнасці Беларусі расце ў геаметрычнай прагрэсіі і з’яўляецца адным з дзейных інструментаў канструявання ідэалогіі і нацыянальнай ідэнтычнасці.

Уладзіслаў Іваноў

“Ад (нутры)моўных праблемаў да праблемаў мовы”

1. Моўная палітыка аўтарытарнага рэжыму – гэта заўсёды грамадзянская вайна паміж мовамі ці стандартамі, калі перафразаваць цвёрджаньне французскага лінгвіста Люі-Жана Кальвэ. Рэжым Лукашэнкі хоць і ігнаруе беларускую мову, паставіўшы на мову расейскую, вядзе прыгэтым ідэалогічную кампанію па дыскрыдытацыі беларускамоўных грамадзянаў, палітыкаў, артыстаў і правакуе сапраўдную грамадзянскую вайну паміж расейскай і беларускай мовай (сутычкі паміж г.зв. наркамаўкай і тарашкевіцай, новая рэдакцыя правапісу, цкаваньне і вынішчэньня альтэрнатыўнага беларускамоўнага поля, жангляваньне з дадзенымі перапісу і пад.)

2. Каляніялісцкі і валюнтарысцкі дыкурс прэзыдэнта і прапрэзыдэнцкіх элітаў на конт мовы беларускай (“абмежаваная”, “вясковая” і/ці “бэнээфактная мова” і пад.) і расейскай (“мова славянаў” і “савецкіх людзей”, “унівэрсальная мова”, “наша мова”) выкарыстоўвае і граецца на мовах, з мовамі, з моўнымі праблемамі, празмерна палітызуе моўнае пытаньне і ўрэшце губляе шанец усталяваць сапраўны білінгвізм і сапраўдную традыцыю разнастайнасьці (на канадзкіх ці бэльгійскіх манэр).

3. Рэфармаваньне ці карэктаваньне мовы ў выніку каляніялісцкага дыскурсу адбываецца пад знакам мінімалізму і расейфікацыі і пад знакам ігнараваньня альтэрнатыўных падыходаў (тарашкевіцы, незалежных мовазнаўцаў, мовазнаўцаў дыяспары).

4. Нутрымоўныя праблемы становяцца праблемамі і пытаньнямі палітычнымі, публічнымі. У выніку мова і моўны выбар, напрыклад, становяцца праблемай ва аўтарытарным грамадзтве (маргіналізацыя беларускамоўных, адсутнасьць публічнага поля, сфэры дзейнасьці для беларускамоўных).

5. На дадатак, палітызацыя пытаньня беларускай мовы вядзе да яшчэ большага пагоршаньня стану мовы і страты прэстыжу. Інтэрэс Дзяржавы да беларускай мовы, які праявіўся між іншым у прыняцьці зацяглай новай рэдакцыі правапісу, насамрэч стаўся больш адмоўным, чымся станоўчым. Бо, па-першае, зацягнутасьць працэсу выклікала яшчэ большую страту пазыцыі беларускай мовы ў сфэры адукацыі, а, па-другое, прыняцьце праграмы-мінімуму (карэктаваньне мовы ў межах прыняцьця новага правапісу) замест праграмы-максымуму, то бок шырокага, актыўнага абмеркаваньня і рэфармаваньня з улікам незалежных лінгвістаў, а таксама лінгвістаў-“*тарашкевічанцаў*”, прадэманстравала сілу і перамогу каляніялісцкіх элітаў у Беларусі, якія насамрэч не зацікаўленыя ў ґрунтоўных і небясьпечных для іх сымбалічных, моўных пераўтварэньнях. У выніку перамагла памяркоўная, мінімалісцкая і, як ні дзіўна гэта гучыць у моўнай пэрспэктыве, расейская ці прарасейская тэндэнцыя “рэформы” і “рэфарматары”.

Arnold McMillin

“Vicissitudes of the Post-Soviet Belarusian Literary Process”

Belarus, widely regarded as the most Soviet of the Soviet Union’s successor states, nonetheless underwent some early positive changes when it collapsed, at least as far as literature was concerned. A number of talented critics came to prominence, as did a plethora of new newspapers and journals, as well as some independent publishing houses.

Since 1994, however, Belarusian literature has been weakened by the emigration of several prominent writers, and particularly by hostile attitude of the ruling regime. Amongst manifestations of the latter have been the emasculations of the main journals and publishing houses by replacing the editors with placemen, hostility to the Writers’ Union under the dynamic leadership of Aleś Paškievič (as well as personal attacks on the latter) by displacing it from its building and cutting off its funds, the latter being promptly channelled into it a new breakaway union comprising a group of mainly untalented writers now led by a General from the Ministry of the Interior. The cruellest act of all was the pronouncement last year that members of the real union were morally unsuitable to work in any public office (schools, universities, museums etc).

Though such negative phenomenon display clearly the state’s fear of creative independence, it may be thought by some younger writers that perhaps the days of unions, so beloved of the Soviets, is over. Be that as it may, not quite all the independent publishers and periodicals have been closed, and there has been a re-birth of several of the older writers and poets and an efflorescence of young prose writers, dramatists and, particularly, poets who still manage to publish their works despite the censorship, and restrictions on the main publishers, showing enterprise by following and developing some of the new trends of Western literature, amongst them post-modern prose (as well as serious discussion of the phenomenon itself), satirical pastiches of some of the national classics, and multi-genre works, enterprising historical and quasi-documentary writing, as well as hermeneutic plays, although the principal independent theatre has been harried and persecuted and can now only perform outside Belarus.

It would be idle to suggest that the cold climate in which Belarusia currently exists is desirable or beneficial for a dynamic literary process but, in terms of achievement, Belarusian literature is even today flourishing with remarkable tenacity.

Аксана Бязлепкіна

“Посткаланіяльны дыскурс у беларускім літаратурным працэсе”

Напрыканцы ХХ ст. ў беларускім літаратурным працэсе паступова прышчапляліся новыя мастацкія кірункі і метады аналізу мастацкага твору: спачатку ішло тэарэтызаванне ў адпаведных тэрмінах, а потым рабіліся спробы практычнага ўвасаблення тэорыі. У такім кантэксце можна разглядаць і спробы ўвесці ў беларускую культурную прастору тэорыю посткаланіялізму. Пры гэтым сам тэрмін часта губляў змястоўнасць <...> Між тым, актуалізацыя посткаланіяльнага дыскурсу ў дачыненні да беларускай сітуацыі не выглядае бяспрэчнай. <...>

Даследчыкі (Б. Гройс, А. Зінам), асэнсоўваючы гісторыю Расійскай імперыі ХІХ ст., сцвярджаючы, што яна займалася ўнутранай каланізацыяй, якая разумеецца то як каланізацыя простых людзей уладамі (то бок гаворка пра стварэнне нацыі і правядзенне дзяржаўных рэформ), то як каланізацыя заваяваных раней тэрыторый. <...> На гэты тэзіс дасціпна адказаў расійскі даследчык А. Эткінд, маўляў, пры такім падыходзе трэба вывучаць французскую каланізацыю Брэтані ці Эльзасу, а не Канады ці Афрыкі, але ён пацвярджае, што місіянерства, этнаграфія і экзатычныя падарожжы, характэрныя феномены каланіялізму, у Расіі былі скіраваны ўнутр уласнага народа. Народніцтва стала вынікам гэтага працэсу і знайшло сваё выяўленне і на беларускім матэрыяле (гл. творы Ф. Багушэвіча).

Замежныя навукоўцы адзначаюць амбівалентнасць сітуацыі, якая склалася ў СССР у кантэксце посткаланіяльных даследаванняў. З аднаго боку, некаторыя даследчыкі (н-д, амерыканскі гісторык Дж.Р. Адэльман) сцвярджаюць, што СССР – акупант Беларусі. Такая пазіцыя дазваляе спытаць: якую радзіму баранілі беларусы ў часы вайны і чаму былі патрыётамі СССР, а таксама прапанаваць адмовіцца ад патрыятычнага тэрміна Вялікая Айчынная вайна на карысць ідэалагічна-нейтральнага тэрміна Другая Сусветная вайна (англійскі гісторык Дж. Барбер).

З іншага боку, у грунтоўным выданні Б. Эшкрафта “The Empire writes back. Theory and Practice in Post-colonial Literature” СССР не разглядалася як імперыя з калоніямі. <...> Г. Імпосці, залічыўшы Расію да каланізатараў, адзначыла яе прынцыповае адрозненне ад класічных еўрапейскіх імперый: адсутнасць прасторавага разрыву паміж метраполіяй і калоніямі. То бок робіцца спроба апісаць адносіны паміж суседнімі краінамі ў тэрмінах посткаланіяльнай тэорыі. Магчыма, гэта было б справядліва пры наяўнасці цывілізацыйнага разрыву (так званай “культурнай дыстанцыі”) і адпаведным стаўленні да мясцовага насельніцтва. <...>

Нягледзячы на тое, што Беларусь не была калоніяй Расіі за савецкім часам і статус яе як калоніі спрэчны ў дачыненні да гісторыі ХІХ ст., у сучасным беларускім літаратурным працэсе прысутнічае посткаланіяльны дыскурс. Робацца спробы (І. Бабкоў) прыкласці тэарэтыка-метадалагічныя напрацоўкі заходніх даследчыкаў посткаланіялізму, нягледзячы на супраціўленне матэрыялу. Для прышчаплення посткаланіяльнай тэрміналогіі і паняццяў у беларускім літаратурным працэсе выкарыстоўваецца жанр эсэ, у якім ад аўтара не патрабуецца логіка і аб’ектыўнасць навуковага даследавання, а таму адсутнічаюць неабходныя фрагменты з аналізам гісторыі Беларусі ў посткаланіяльным аспекце. Паколькі посткаланіяльная тэорыя ў дачыненні да беларускай сітуацыі застаецца неабгрунтаванай, то прыўлашчванне беларускімі аўтарамі даробку заходніх даследчыкаў адбываецца па-за тэрміналогіяй (літаратуразнаўчыя даследаванні М. Мартысевіч), а таму ў літаратурных дыскусіях пра мэйнстрым і маргінальнасць у беларускай літаратуры, пра стаўленне да традыцыі, выкліканых па сутнасці розным бачаннем гісторыі і статуса беларускай літаратуры, посткаланіяльны дыскурс прысутнічае толькі імпліцытна.

Вера Гуринович

“Постколониальный дискурс в формировании национальной идеи на постсоветском пространстве (на примере творчества И. Бобкова и Ю. Андруховича, 1986-1996 гг.)”

На пространстве Восточноевропейского Пограничья (страны Балтии, Беларусь, Украина, Молдова) во второй половине 80-тых годов на фоне всестороннего кризиса в СССР набирают силу движения за Перестройку (требования экономических реформ) – Народные фронты. Эти движения выступали также за возрождение национальной культуры и языка, на основе чего на определенном этапе выдвинули требования независимости союзных республик.

Анализ постсоветского развития стран данного региона выявляет важный парадокс. В тех странах, где национализм (как в виде чувств, так и в виде практик) был сильнее, развитие гражданского общества и процессы демократизации властных институтов шли успешнее. Распространенный в Западных странах научный подход к анализу национализма, выделяющий этнические - недемократические и гражданские – демократические формы данного феномена, оказывается недейственным для анализа пространства Восточноевропейского Пограничья. Этнические по данной классификации национализмы Эстонии и Латвии функционируют в рамках демократизирующихся властных институтов и при формирующемся гражданском обществе. Тогда как гражданский по формальным признакам национальный проект официальной власти в Беларуси осуществляется в условиях авторитарного режима при очевидной слабости структур гражданского общества.

Более продуктивным в этом случае нам кажется подход постколониальных исследований, который смог бы не просто описать национальные процессы в данных странах в категориях этнический - гражданский, недемократический - демократический, а объяснить их. В нашем исследовании мы хотели бы сосредоточиться на двух странах – Беларуси и Украине. В данных странах объединение большинства населения на основе единой национальной идеи (этнической по сути, антиколониальной по содержанию) по ряду причин является невозможным. Интересным в данном случае, на наш взгляд, является постколониальный подход к формированию видения и определения нации. Именно его мы хотели бы исследовать на примере творчества И. Бобкова и Ю. Андруховича и представить в рамках Конгресса.

Грына Шумская

“Музычная культура ў нацыятворчых працэсах”

Для сучаснай еўрапейскай культуры характэрны, з аднаго боку, ускладненне дынамікі, інтэнсіфікацыя глабалізацыйных працэсаў і мадэрнізацыя адносін паміж рознымі суб’ектамі соцыуму, а з другога — павелічэнне дыферэнцыраванасці і кшталтаванне контркультурных парадыгмаў. Нягледзячы на шырокае распаўсюджванне ўніфікацыі культурных каштоўнасцей, на фоне пераходу да постіндустрыяльнай эры назіраецца шырокая разнастайнасць культур і ўзмацненне прынцыпаў міжкультурнага дыялогу. У такіх варунках узрастае значнасць этнічнай ідэнтычнасці і праблемы захавання самабытнасці нацыянальных культур, якія займаюць важнае месца ў працэсе міжкультурнай камунікацыі.

Месца музыкі ў сістэме нацыянальнай культуры цесна спалучаецца са спектрам тых духоўных скрыжалеў, якія застаюцца амаль нязменнымі на фоне сацыяльных пераўтварэнняў. Паводле сучасных сацыялагічных апытанняў, музыка ўваходзіць у пяцёрку найбольш уплывовых этнаінтэгруючых фактараў паміж народамі. Музыкальныя ўзоры нярэдка выкарыстоўваюцца ў якасці этнічных сімвалаў (своеасаблівых “маркёраў”),

якія свядома вылучаюцца для ўзмацнення пэўнай грамадскай супольнасці. А яскравае ўвасабленне этнічных традыцый у музычнай творчасці дазваляе найлепшым чынам прэзентаваць пэўны этнас, нацыю, народ не толькі ў сферы мастацтва, але і на ўзроўні сусветнай культуры. Нездарма знакаміты нямецкі кампазітар Рыхард Вагнер зазначыў, што “музыка і нацыя адзіныя”.

Музычную культуру можна разглядаць ў якасці своеасаблівай візітоўкі дзяржавы, да таго ж менавіта музыка здольна паяднаць людзей розных нацыянальнасцей з абсалютна рознымі сістэмамі каштоўнасцей. Мы чуем гукі твораў Р. Вагнера і згадваем Германію, слухаем Э. Грыга — і думкі ляцяць да Нарвегіі, мазуркі Ф. Шапэна адразу нагадваюць аб тым, што ён “сэрцам — паляк”, іншымі словамі, творчасць славурых кампазітараў з’яўляецца выдатным сродкам папулярызацыі іх радзімы. Апроч таго, гэта яшчэ і прыбытковы бізнес. Аднак у айчынных сувенірных крамах часта побач з дыскамі мясцовых фолк-гуртоў знаходзяцца “шэдэўры” расійскага шансону. У дадатак да гэтага, аб многіх выдатных прадстаўніках айчыннай музычнай творчасці, імёны якіх грымяць далёка за межамі Беларусі, большасць яе жыхароў банальна не ведае нічога. Між тым, абсалютна відавочна тое, што музыка з’яўляецца найлепшым сродкам міжкультурнай камунікацыі, таму ад кірунку развіцця музычнай культуры краіны пэўным чынам залежыць і аўтарытэтнасць апошняй у свеце.

Менавіта цяпер, на пачатку XXI стагоддзя, для беларусаў надыйшоў час чарговай “пераацэнкі каштоўнасцей” — перш за ўсё, каштоўнасцей уласнай культуры, якая, безумоўна, вартая таго, каб быць шырока вядомай ва ўсім свеце. Ва ўмовах глабалізацыі і значнай актывізацыі міжкультурных кантактаў музычна-творчая дзейнасць можа выконваць ролю такога ўнікальнага механізму, які дазваляе не толькі годна прэзентаваць свой народ, але і садзейнічаць вырашэнню міжнацыянальных канфліктаў.

Дзяржаўная культурная палітыка павінна быць скіраваная на тое, каб у недалёкай будучыні сусветную культурную прастору ўжо немагчыма было сабе ўявіць без выразнай прысутнасці “беларускага субстрату”, а нашы таленавітыя кампазітары і музыканты пачалі нарэшце граць ролі вядучых салістаў у магутным аркестры агульнаеўрапейскай культуры.

Maja Ziętara

“Belarusian rock movement as a new social movement – analysis of the Belarusian independent musicians and poets activities”

Belarusian musical movement can be regarded as new social movement¹. It includes socio-cultural demands, is a movement of identity, flexible and highly geared to the value. The process of its formation can be a good tool for observing the changes occurring in the national-identity sphere in the Belarusian society. Social movements are one of the most important factors in the formation of civil society in conditions of globalization. It becomes a mechanism of collective life, both in the case of developed civil societies and in countries aspiring to democracy, as Belarus can be regarded.

The main actors of the social movement are Belarusian musicians and the medium of formulation and transmission of new social keywords are their songs. They use Belarusian language, which not only becomes a mean of expression, but also in the specific conditions of languages policy can be regarded as a postulate. Activities of Belarusian rock bands, based on the Belarusian language, are valuable source of the Belarusian national idea. Even if the songs do not relate to political or ideological issues, usage of the Belarusian language itself becomes an

---

¹ Although we can not claim that it is a coherent movement and has a specific structure. Belarusian musicians themselves have become leaders of movement, but they are not members within one organization and do not recognize themselves as leaders. However, their creativity and keywords in their lyrics allow to recognize the Belarusian music environment as a form of a new social movement.

instrument to promote Belarusian-cultural area and is formation of the cultural consciousness of the Belarusians.

Analysis of Belarusian rock lyrics allows to formulate “Belarusian rock idiom” with themes, topos and symbols. It leads to specification of social slogans around which movement focuses, including keywords typical for rock music (i.e. desire for freedom, affection, truth, acceptance), and the national identity demands. Attention should be drawn to the historical issues and cultural sphere (i.e. the Grand Duchy of Lithuania, Orsza battle, boyars, Chernobyl, Kurapaty, Slutsk Gate, Francisk Skaryna). Analysis of contemporary situation highlights the condition of Belarus, as well as the opposition between his ideological image and the reality. It becomes a main source of increasing attitude of rebellion in the lyrics and manifest disagreement with government policy.

Spectrum of topics in Belarusian lyrics becomes a reflection of the Belarusian society mood.

Іван Лысюк

“Неапаганская музыка як люстэрка геапалітычных арыентацый сучаснага беларуса: паміж Захадам і Усходам”

Музыка, напоўненая паганскімі вобразамі, музыка, за дапамогай якой адбываецца рэканструкцыя старажытных дахрысціянскіх вераванняў эўрапейскіх народаў, іх рэінтэрпрэтацыя ў сучасным кантэксце, музыка, прапагандуючая гэтыя вераванні – нярэдка агрэсіўна і безапеляцыйна – займае ўсё больш бачнае месца на музычнай сцэне большасці эўрапейскіх краінаў. Гэткая музыка апаноўвае новыя і новыя музычныя стылі, не жадаючы быць абмежаванай вузкімі рамкамі традыцыйнага фальклёра.

Неабходна адзначыць таксама і нацыяналістычны дыскурс – часам, вельмі радыкальны, на мяжы ці нават па-за мяжой экстрэмізма – які суправаджае неапаганскую музыку. Рэлігійнае і нацыянальнае адраджэнне, якія неабходна разглядаць, як дзве часткі аднога працэсу, неаддзельныя адна ад адной, з’яўляюцца галоўнымі мэтамі творчасці большасці музыкаў.

Дзеля дасягнення азначаных мэтаў адбываецца канструяванне новых ідэнтычнасцяў, якія могуць дапасоўвацца да ўжо існуючых, карэктуючы іх змест, ці прадстаўляць сабою радыкальна новую, рэвалюцыйную спробу збудаваць і прапанаваць новы нацыянальны праект, завярнуць у супрацьлеглым накірунку дамінуючыя ў грамадстве геапалітычныя арыентацыі. Адначасова, ідэалагічна музычныя гурты ў цэлым адлюстроўваюць пануючыя у грамадстве геапалітычныя ідэнтычнасці.

Менавіта гэтым і характарызуецца сучасная неапаганская музычная сцэна Беларусі, унікальнасць якой заключаецца ў існаванні адразу трох геапалітычных плыняў – панславянскай, прадстаўнікі якой стаяць на пазіцыях “трыадзінства” ўсходнеславянскіх народаў; панбалтыцкай, прадстаўнікі якой імкнуцца адбудаваць страчаныя стагоддзі таму сувязі і адзінства балцкіх народаў, адным з якіх былі продкі сучасных беларусаў – крывічы; т. зв. “трэці шлях”, энтузіясты якога прапануюць “беларусацэнтрычную” мадэль, пазбаўленую рэверансаў ані ў заходнім, ані ва ўсходнім накірунках. Варта адзначыць таксама, што для беларускай неапаганскай сцэны нехарактэрнымі з’яўляюцца праявы “крайняга заходніцтва”, ці, інакш кажучы, праслаўлення багоў, перад усім, скандынаўскага пантэона, атаясамлення сабе з нашчадкамі – фізічнымі ці духоўнымі – паўночных народаў Эўропы, якое досыць распаўсюджана на аналягічных сцэнах суседніх Украіны і Расеі.

Дадзеная катэгарызацыя ў поўнай меры адпавядае магчымаму ў беларускім грамадстве ўмоўнаму падзелу на “заходнікаў”, “славянафілаў” і пэўнай групе грамадзян, якія спалучаюць у сваім светапоглядзе элементы і першай, і другой системаў. Як на музычнай сцэне, так і ў грамадстве, мяжа паміж гэтымі катэгорыямі – асабліва, паміж

панславянскай і “трэцім шляхам” – можа быць даволі размытай, калі, у залежнасці ад сітуацыі, ідэнтычнасці могуць калыхацца ў той ці іншы бок (напрыклад, мы жывем у Беларусі, незалежнай ад Расеі дзяржаве, і нас гэтка статус-кво задавальняе, але падчас спартыўных спаборніцтваў расейскія спартсмены з’яўляюцца для нас “нашымі”).

Цікавымі бачацца музычна-стылістычныя асаблівасці акрэсленых плыняў. Калі панславянская канцэпцыя “трыадзінства” ўсходнеславянскіх народаў і канцэпцыя “трэцяга шляху” на беларускай неапаганскай сцэне прапагандуюцца пераважна ў стылістыцы паганскага металу; панбалтыцкая, “крыўская” сцэна характарызуецца перавагай гуртоў, што спецыялізуюцца на выкананні архаічнага фолку і ягоных інтэрпрэтацый з дамешкам розных гатункаў сучаснай музыкі.

Напрыканцы, неабходна звярнуць увагу на дынаміку трох аналізаваных сегментаў музычнай сцэны, якія знаходзяцца ў далёкім ад статычнага стане, прасачыць эвалюцыю геапалітычных поглядаў музыкаў, якія свой выраз знаходзяць у творчасці гуртоў, параўнаць іх з эвалюцыяй светапогледавых устаноў сярэднястатыстычнага беларуса, акрэсліць грамадзка-палітычныя працэсы ў краіне, якія маюць на гэтыя ўстаноўкі пэўны ўплыў.

Артур Вафин

“Национал-большевизм по-белорусски: символическая политика группы “Красные Звезды”

В Беларуси немало музыкальных коллективов, которые, так или иначе, затрагивают политические и социальные вопросы. Пожалуй, самая известная из таких групп на просторах ex-СССР – это ансамбль «Ляпис Трубецкой». Творчество этого ансамбля не ограничивается одними лишь музыкальными памфлетами, однако в последних альбомах «Капитал», «Manifest» и «Культпросвет» политика доминирует. «Красные Звезды» (КЗ) – группа менее популярная, но с точки зрения политического анализа она представляет больший интерес не только по причине своей крайней идеологизированности в 90-е, но и по причине привязанности к российской Национал-Большевистской Партии (НБП).

КЗ – «белорусская панк-рок-группа из Минска. Создана в 1993 году Евгением Беловым и Владимиром Селивановым». О чем поют КЗ? Тексты песен КЗ можно охарактеризовать как национал-большевистские, с соответствующей пропагандой сталинизма, ГУЛАГа и культа насилия. И здесь следует немного углубиться в историю российской НБП.

НБП (запрещена и признана экстремистской в 2007 году) была создана в 1993 году писателем Эдуардом Лимоновым и философом Александром Дугиным. Область, в которой находилась НБП, была областью радикальных идейно-политических экспериментов. Именно в контексте продуманного экспериментирования необходимо воспринимать взаимодействие КЗ и НБП. Группа привлекала к НБП новых сторонников (среди которых были не только белорусы), НБП обеспечивала КЗ организацией концертов и партийной публикой.

Советский Союз распался, но у некоторых жителей России, Беларуси и других стран СНГ тоска по образам величия СССР сохранилась. Как и НБП, КЗ использовали эту тоску и образы советской власти для привлечения сторонников и слушателей. В этом тактическом плане российская политическая организация не сильно отличалась от белорусской панк-группы. Таким образом, идеология была инструментом символической политики, с помощью которого зарабатывались символические и материальные капиталы.

Невероятное совпадение, но в 1998 году КЗ распались, а в НБП произошел первый раскол (из партии ушел Дугин и ряд его сторонников). Не начался ли к этому времени кризис в эксплуатации символов сталинизма?

Группа возродилась в 2009 году. Основная тематика песен на новых альбомах связана с психоделическими опытами. Однако на концертах группа исполняет и ранние произведения, отдавая дань поклонникам национал-большевистского периода КЗ.

На одном из акустических концертов Владимира Селиванова, поэтесса Алина Витухновская провозгласила: «Ваш президент сделает белую революцию в Европе!» Музыкант Селиванов откликнулся на эту фразу более чем скромно, намекнув на то, что политика его особо не интересует – куда интереснее творчество Бритни Спирс и Мэрлина Мэнсона. В пространстве публичного дискурса Селиванов неохотно говорит о национал-большевизме. Ныне такой PR группе не нужен, новых поклонников национал-большевизм не привлекает.

Панэль 6.2. Культурныя стратэгіі: нацыянальная ідэнтычнасць

Дарія Цымбал

“Национальная идентичность в современной Европе”

Современный человек живет в полиэтничном окружении. Европа многоэтнична. Это требует новых моделей сосуществования людей в обществе, утверждения соответствующих социальных ценностей и моральных норм в общественном сознании, формирования адекватной данному качеству общества духовной атмосферы.

Главными задачами в таком обществе станут создание климата терпимости и диалога, воспитание взаимоуважения, взаимопонимания, сотрудничества между людьми разного этнического происхождения. Главными принципами организации жизни можно определить: 1) признание многоэтничности, поликультурности, многоязычия, поликонфессиональности общества его богатством; 2) толерантность; 3) содействия взаимопониманию, поиск взаимодействия и сотрудничества; 4) решение проблем при помощи диалога; 5) недопустимость расизма, ксенофобии, антисемитизма, вражды, ненависти.

В Восточной Европе распад СССР повернул самосознание государств, а в ряде случаев и самосознание общественного мнения, обратно к вопросам национальной идентичности. национальные идентичности в Европе в большей степени основаны на этнической принадлежности. Хотя все европейские страны выражают свою приверженность идее политического гражданства наравне с США, эта приверженность не всегда с легкостью претворяется в ощущаемое равенство граждан именно потому, что этническое происхождение все еще имеет серьезное значение. Национальные идентичности в Европе в большей степени основаны на этнической принадлежности. Хотя все европейские страны выражают свою приверженность идее политического гражданства, но эта приверженность не всегда с легкостью претворяется в ощущаемое равенство граждан именно потому, что этническое происхождение все еще имеет серьезное значение.

Следует отметить, что в современном развитом мире, находящимся в процессе глобализации, этнические отличия понемногу стираются, отступают на второй план. Но при этом они находятся в прямой зависимости от уровня социально-экономического развития. Особенно это характерно для бывших советских стран. Как только снижается уровень жизни общества, на первый план сразу же выступают вопросы этнической принадлежности и идентичности.

Конфликтность может проявляться в разных сферах: экономической, культурной, бытовой, политической. Именно две последние могут инициировать все предыдущие, в зависимости от морального климата, который существует в стране. При этом, как отмечал М.Бердяев: народы-родственники и близкие менее способны понять друг друга и чаще конфликтуют между собой, чем далекие и чужие. Родственные языки звучат неприятно, и

создается впечатление, что они портят собственный язык. Чужим много прощают, а своим не хотят ничего прощать. И никто не кажется таким чужим и непонятным, как свой, близкий.

Стремление стран Центральной и Восточной Европы к обретению (или восстановлению) полноценной европейской идентичности определялось вполне прагматичными, прежде всего социально-экономическими и политическими факторами и соображениями. Однако, несмотря на прогресс в создании мощного Европейского Союза, европейская идентичность все еще во многом остается порождением разума, а не чувства.

Anna Engelking

“Z problematyki tożsamości zbiorowej wsi białoruskiej przelomu XX i XXI wieku. Obserwacje antropologa”

Referat prezentuje antropologiczną interpretację wyników badań terenowych, jakie autorka prowadziła przez ostatnich kilkanaście lat we wsiach kołchozowych na zachodniej i wschodniej Białorusi. Koncentruje się na długim trwaniu feudalnej wizji świata społecznego, jaka konstytuuje mentalność współczesnych kołchoźników, co sprawia, że akceptują oni kołchozową rzeczywistość jako swoistą kontynuację dawnego folwarku. Analiza struktury tożsamości zbiorowej współczesnych białoruskich kołchoźników prowadzi do wniosku, że ich grupowa autodefinicja bazuje na semiotycznych opozycjach: chłop – pan, chłop – żyd i chrześcijanin – żyd, a zatem jest dowodem długiego trwania przednowoczesnych, sięgających feudalizmu mechanizmów konceptualizowania rzeczywistości społecznej. Współczesny kołchoźnik, kontynuując model tożsamościowy przodków, określa się jako człowiek prosty (niewykształcony) i pracowity w przeciwieństwie do pana oraz – w przeciwieństwie do żyda – jako człowiek pracujący na ziemi (rolnik) i ochrzczony. Postpańszczyźniana tożsamość mieszkańców białoruskich wsi jako „tutejszych kołchoźników-chrześcijan” jest zanurzona w światopoglądzie mitycznym i obojętna na nowoczesne projekty ideologiczne i polityczne. Do konstytutywnych dla tożsamości tej grupy wartości naczelnych nie należą ani naród, ani ojczyzna, ani państwo, ani język; są nimi praca na ziemi i wiara w Boga. Jest to tożsamość przednarodowej społeczności chłopskiej, której mit o pochodzeniu mówi o ludziach stworzonych do zajmowania najniższej pozycji w hierarchii społecznej. W wyniku petryfikacji modelu dawnego folwarku pańszczyźnianego przez sowiecki system kołchozowy mamy dzisiaj na wsi białoruskiej do czynienia z jednym z ostatnich w Europie rezerwatów mentalności przednowoczesnej.

Sądzę, że referat najbardziej pasuje do sekcji „Sowiecka przeszłość w perspektywie regionalnej – (de-)(neo-)(post-)sowieetyzacja”

Іна Рэўт

“Нацыянальная ідэнтычнасць і сучаснае мастацтва”

Згодна з тэматычным прыярытэтам «Пераасэнсаванне Беларусі: дваццаць год незалежнасці» прапаную разгледзець адлюстраванне ў сучасным мастацтве працэсаў будавання нацыянальнай ідэнтычнасці.

Мой даклад – кароткае акрэсленне тэарэтычных падстаў сучаснай сацыялогіі мастацтва, якая пераважна мае эмпірычны характар, агляд тэндэнцыяў культурнай палітыкі постсавецкай Беларусі ў галіне сучаснага мастацтва і перспектыў еўрапейскага вектара развіцця на фоне інстытуцыянальных тэндэнцыяў ад 1990-х гадоў. Праблемнае поле – рэпрэзентацыя сучаснай нацыянальнай культуры. Адказ на пытанні “Што ёсць сучаснае”, “нацыянальнае” і “мастацтва”?”

Сацыяльна-палітычныя змены ў грамадстве паспрыялі пераасэнсаванню задач мастацтва і далі магчымасць развіцця новых яго накірункаў. Працэсы, якія адбываліся ў самім мастацтве напярэдадні 1990-х гадоў, спавадалі з'яўленне на пачатку 1990-х новых інстытуцый, якіх патрабавала сучаснае мастацтва. Неафіцыйнае дагэтуль мастацтва, былы савецкі андэграўнд, развівалася, нараджаліся такія інстытуты як незалежныя галерэі, арт-крытыка, куратарская практыка – інстытуцыі, якія апрача індывідуальных творчых практык мастакоў ствараюць “поле мастацтва” (П. Бурдые) у краінах на захад ад Беларусі. Разам з рынкавымі зменамі ў гаспадарцы паказаліся парасткі арт-рынку. “Іншае” мастацтва імкнулася да рэабілітацыі і легалізацыі. З'явіўся шанс на пабудаванне сучаснай артыстычнай сеці, ў істоце міжнароднай. Паўстала пытанне пра розніцу паміж *contemporary* і *modern* у мастацтве. Адначасова на мастацкай нарацыі і практыцы рэпрэзентацы адбывалася суперніцтва розных канцэпцый нацыянальнай ідэнтычнасці. Мастацтва – і культура ўвогуле – не паспелі знайсці формулу дэмакратычнага суіснавання сваіх розных па эстэтычным і ідэалагічным прынцыпам, стылістычным і палітычным напрамкам форм. Дзяржава стаяла перад выбарам цывілізацыйнага накірунка, а развіццё нацыянальнай культуры патрабавала ўнутранага “дыялогу культур” і будавання сучаснай культурнай палітыкі.

Перыяд неабходнай інстытуалізацыі сучаснага мастацтва таксама аказаўся кароткім. Каля 2001 года гісторыя галерэй сучаснага мастацтва ператварылася ў эпітафіі. Мастацкая крытыка і інстытут куратараў памёрлі не нарадзіўшыся. Сучасная культурная палітыка дзяржавы, не паспеўшы аформіцца, зноў абярнулася ў палітычную і эстэтычную канфрантацыю паміж “новай” афіцыйнай і неафіцыйнай культурай. Аднавілася ідэйнае супрацьстаянне. Адліга скончылася для мастацтва, з аднаго боку, ўцёкамі ад рэальнасці ў дэкаратывізм, з другога – індывідуальным акцыянізмам і “партызанскімі” стратэгіямі. Удзельніцтва Беларусі ў дыялогу на міжнароднай сцэне сучаснага мастацтва скончылася не пачаўшыся. Пасля ўмацавання існуючага беларускага рэжыму альтэрнатыўныя афіцыйным “экспартныя” мастацкія праекты галоўным чынам з'яўляліся рэалізацыяй “знешніх” куратараў і эксплуатавалі “брэнд” галоўнага рулявога дзяржавы. Такім чынам, мастацтва застаецца залежным – знаходзіцца ў залежнасці ад улады, негледзячы па які бок барыкад яно знаходзіцца.

У перспектыве калі мадэль “савецкасці” рэжыму падаецца ўжо неактуальнай для большасці грамадства, ясных адказаў на пытанні нацыянальнага будаўніцтва, як і праграм культурнай палітыкі, не прапаноўвае ні адна апазіцыйная сіла. Прадугледжваю тэндэнцыю да палітычнай і эстэтычнай канфрантацыі не толькі паміж афіцыйным сёння і неафіцыйным мастацтвам, але і павялічэнне разрываў паміж рознымі ўяўленнямі нацыянальнай культуры. Тым не менш, дэ-саветызация ў сацыяльным аспекце павінна спалучацца з дэкаланізацыяй у кантэксце культуры. Сучаснае мастацтва (*contemporary art*), найменш падатнае скрайнім нацыяналістычным наратывам, і маючы вялікі рэпрэзэнтатыўны патэнцыял, мае распрацоўваць ўласныя стратэгіі рэпрэзентацыі нацыянальнай культуры Беларусі на інтэрнацыянальнай арт-сцэне.

Вірджиліу Бирледяну

“От Бессарабии к Республике Молдова: контексты и паттерны нациестроительных проектов”

Тема данного доклада, направлена на аспектах идеологических конструктов, интеллектуальной традиции и диалоге идентитарных дискурсов существующих в Республике Молдова в прошлом и настоящем этапе. Целью данного доклада, является деконструкция нарративов относящихся проблеме культурной и политической идентичности Пруто-днестровского междуречья, то есть, исследование коллективных представлений о «себе» и «своих», исходя из того что у каждого сообщества существует

своя «историческая мифология», передающаяся из поколения в поколение, какие события в истории и в настоящее время являются наиболее существенными, какие факторы наиболее значимы, какие ситуации наиболее типичны, концентрируя в себе пережитый исторический опыт, выражая устойчивые представления о себе и своей исторической судьбе. Наибольший интерес представляют идеологические паттерны, различные по содержанию и форме, но воспроизводящие основные характеристики развернутых политических проектов, обозначенными коллективным опытом, институциональными правилами и идеологическими фильтрами. Сегодня, это представляет, некий исторический срез коллективных воззрений, ценностных и идеологических доминант, на основе которых формировались проекты национального строительства в Республике Молдова, на протяжении последних двух десятилетий.

Анна Павлова

“Восприятие ценностей национальной культуры современными белорусами”

Исследование социальной значимости белорусской национальной культуры и языка в современном обществе поможет выработать четкое представление о том, насколько действенны данные механизмы формирования национального самосознания на сегодняшний день. Реформирование экономической, политической, социально-культурной сферы общества связано не только с изменением системы ценностей, но и поиска самобытного пути развития страны, с учетом и мировых тенденций в целом. В период глобального сотрудничества и отсутствие информационных барьеров происходит размывание границ национальных культур и формирование единой общемировой культурной среды. Особенность СМИ как социального института в том, что картина жизни общества, которую он создает в рамках информационного пространства, строится через освещение деятельности других социальных институтов. Это позволяет говорить, о существенном влиянии прессы на процессы возрождения или упадка национальной культуры, с учетом особенностей и характера освещения функционирования социальных институтов, тем или иным образом с нею связанных. Механизмы участия СМИ в поддержании национальных общностей достаточно разнообразны: распространение единого языка общения нации; пропаганда общих ценностей и норм; формирование и «тиражирование» моделей поведения, все это обеспечивает интеграцию национальной общности.

Национальная культура и язык представляют огромную ценность для любого народа, через них проявляются особенности и самобытность нации. Определение особенностей влияния национальной среды на воспитание личности с высоким уровнем национальной идентичности, имеют немалое значение для анализа и объяснения социокультурных явлений в современном белорусском обществе. Результаты исследований в Могилевской области (2010; 2011 гг.) показали, что у различных социально-демографических групп неодинаковое представление о национальной белорусской культуре и ее ценностях. Многие участники исследования, относя себя к представителям белорусской национальности, не считают необходимым и важным понимать и разговаривать на родном языке, сохранять традиции и обычаи предков, знать историю своего народа. Особенно характерно это для молодого поколения, становление которого происходило в условиях серьезных трансформаций в политической и экономической сферах. Это оказало влияние на переоценку культурных, нравственных, духовных, патриотических и других ценностей общества. СМИ (34,2%) и школа (32,6%) чаще выступают в роли основных агентов национальной социализации личности. Каждый пятый респондент (20,4%) посвящается в культуру и историю через художественные фильмы, которые в немалой степени транслируются через СМИ. 17,6% основным источником знаний считают художественную литературу. Низкий информационный

потенциал в процессе получения знаний о национальной культуре имеет такая важная для человека сфера межличностного общения как семья (4,8%) и работа (6,9%).

В возрождении белорусской национальной культуры наиболее проблемным является вопрос языка, который не является основным языком общения жителей республики, степень его распространенности среди различных социальных групп неодинакова. Как показывают опросы, проведенные в Могилевской области, перспективы улучшения такой ситуации крайне невысокие. Население по-разному оценивает роль социальных институтов в процессе пропаганды и популяризации белорусской культуры и языка.

Галина Тумилович

“Белорусская идентичность: миф или реальность? (От Белоруссии к Беларуси)”

В рамках современных социальных наук белорусская тематика не представляется больше неактуальной, на первый план при этом выходит скорее недостаток известности работ белорусских исследователей за рубежом, а не отсутствие интереса к ним. Среди наиболее актуальных проблем исследования, в свою очередь, неизменно выделяется белорусская идентичность, интерес к которой первоначально явился следствием, глубинным эффектом социально-политических потрясений начала 90-х годов в Европе в целом.

Вместе с тем белорусская идентичность оспаривается и как реальность, и как концепт, т.е. до сих пор нет единого подхода, ни общепринятой точки зрения – от ее определения до факта существования. В определенной степени это связано с самими терминами «идентичность», «нация», определение которых уже само по себе «является проблемой». Наряду с этим задачи исследования усложняют особенности и «отклонения» белорусского случая (прежде всего, сосуществование двух «национальных» языков и особая «отмеченность» менталитета белорусов наследием прошлых исторических периодов). Не следует сбрасывать со счетов и влияние глобализации, изменяющей сами понятия (концепты) границы и национальной общности. Наконец, данная проблематика вписывается в контекст европейского строительства/конструирования, характеризующегося «постнациональным» подходом, согласно которому национальная идентичность и национализм выступают чуть ли не синонимами.

Что касается конкретных подходов и концепций при изучении идентичности, то их можно свести к трем основным: идентичность как данность, идентичность как конструкция и, наконец, подход, предусматривающий объяснение каждого отдельного случая в его историческом контексте. Таким образом, для последнего нет национальной идентичности как таковой, существует лишь процесс ее формирования в каждом отдельном случае, т.е. речь идет об идентификационных процессах.

Несомненно, что исследователи, исходя из различных концепций, по-разному отвечают на вопрос о существовании белорусской идентичности. Так, например, в русле преобладающего подхода «идентичности как конструкции» белорусский случай можно резюмировать таким образом: поскольку в Беларуси еще не сформировалась нация (в смысле модерная нация), то не может быть и речи о существовании (национальной) идентичности. Наряду с этим тезисом существуют также утверждения о том, что белорусская идентичность существует, хотя и имеет ряд особенностей, как и то, что она все еще плохо определена и характеризуется незавершенностью.

С нашей точки зрения, при исследовании белорусского случая следует использовать элементы различных концепций: так, «идентичность как данность» позволяет сосредоточить особое внимание на роли белорусского языка; тогда как «идентичность как конструкция» демонстрирует воздействие/влияние исторического и

географічнага/геапалітычнага фактараў (наіболей распастаненымі ідэямі здыся явяляюцца ідэі «паграніччя» і «перекрестка/граніц» у Еўропе) на зьмяшчэнне ідэнтычнасці і спосабы яе фарміравання. Гэтыя, апошнія пытанні і знаходзяцца ў цэнтры сучаснага дыскурса па даследуемай праблематыцы.

Імённа ў такім русле мы прапанаваць наш аналіз. Адносна спосаба прадстаўлення матэрыяла, мы выбіраем історыічны наратыв, які дазваляе даследаваць прычыны, сфарміраваныя ў ходзе беларускай історыі і ў многім прадэфініраваныя сучаснай сітуацыі па праблеме ідэнтычнасці.

Анатоль Астапенка

“Генезіс беларускай нацыі ў мадэрнай гісторыі Беларусі (1991-2011 гг)”

Развіццё беларускай нацыі ў разглядаемы 20-гадовы перыяд мадэрнай гісторыі дэманструе нам сітуацыю, якая не мае аналагаў у сусветнай гісторыі.

У Беларусі ідзе паралельнае кшталтаванне двух культур – адной на базе рускай мовы, другой – на базе беларускай, і падобна да таго, што адпаведна ідзе паралельнае канструаванне двух нацыяў, прычым на аснове аднаго і таго ж беларускага этнасу з некаторымі дадаткамі іншых этнасаў.

Культура новага часу (культура-2). Пачатак яе датуецца 1996-м годам – годам трыумфальнага ўваходжання ў палітыку прэзідэнта А. Р. Лукашэнкі, мае афіцыйную дзяржаўную ідэалогію, якая можа быць прынятая за аснову гэтай культуры. Каб адрозніць яе ад традыцыйнай культуры і традыцыйнага нацыяналізму узнікае патрэба ўвядзення новага тэрміну для азначэння гэтай новай нацыянальнай ідэі.

На аснове гэтай культуры-2 ў Беларусі ствараецца нацыя-2. Галоўным накірункам дзейнасці гэтай нацыі-2 з’яўляецца русіфікацыя насельніцтва і выцясненне беларускай мовы з ужытку. Можна прагназаваць, што прыкладна праз 20-30 год яна цалкам знікне і будзе мёртва, як латынь.

Традыцыйны культурны нацыяналізм беларусаў церпіць у наш час поўную паразу пад націскам **палітычнага нацыяналізму мадэлі Лукашэнкі, замешанага на культуры-2.**

Культура традыцыйная (культура-1). Існуе, перадусім, сярод апанентаў рэжыму Лукашэнкі. Пашырана перадусім сярод інтэлігенцыі, нацыянальных элітаў. Брак сродкаў масавай інфармацыі ў культуры-1 кампенсуецца вялікай разнастайнасцю інтэрнэт-сайтаў, дзе, фактычна, і ідзе працэс развіцця гэтай культуры. У гэтай групы людзей вялікая перавага ў гістарычных каранях. Прымардыяльная культура гэтых людзей грунтуецца на гісторыі напісанай Міколам Ермаловічам, Генадем Сагановічам, Анатолям Грыцкевічам, і іншымі. Літаратура гэтай культуры вельмі багатая і сягая часоў “Слова аб палку Ігаравым”.

Людзі, якія вызнаюць беларускую Культуру, да гэтай пары не ўсведамляюць сябе як нешта іншае ад культуры-2. Аднак з цягам часу розніца паміж імі будзе станавіцца ўсё глыбейшай. Таму можна ўвесці асобную назву для гэтай нацыі. Калі пакінуць за нацыяй-2 назву “беларуская” (трэба разумець і тое, што многія з носьбітаў гэтай псеўданацыі шчыра лічаць сябе беларусамі), то можа і настаць момант увесці асобную назву заміж старой, і ў пэўным сэнсе “заплямленай” назвы – “беларусы”. У якасці варыянта можа быць: “вялікалітоўская” ці “ліцвінская” нацыя.

Прыняццё новай нацыянальнасці назвы дасць, сваім парадкам, моцны штуршок у выхаванні свядомасці грамадзян.

І апошняе. Для рускамоўнай беларускай нацыі-2 існуе пагроза – рана ці позна можа ўзнікнуць пытанне аб раўназначнасці нацыянальнай ідэнтычнасці гэтай новай нацыі-2 і даўно існуючай самай звычайнай – рускай нацыі. Як толькі палітычны лёс такой рускамоўнай беларускай дзяржавы зменіцца на карысць задчы суверэнітэту Расіі – беларусы знікнуць спачатку як нацыя, а потым і як этнас.

Kirill Shevchenko
“Case of Poleshuks in Belarus”

Contemporary ethnic processes in Eastern Europe have once more revealed the unsoundness of both Marxist and Liberal long-term expectations that modern technology, urbanization, mass media, and growing interaction between different cultures would lead to a decrease in cultural differences and finally reduce ethnic distinctions.

The ethnic map of contemporary postcommunist Europe testifies to the fact that a significant number of the previous ethnic divisions in Central and Eastern Europe, the validity of which was taken for granted during socialism, have proved to be unreliable and questionable. It appears that there exist certain regions inhabited by groups of population with a vague identity and only an obscure concept of their own ethnic belongingness. These “ethnically indifferent groups” can serve as an illustration to E. Gellner’s remark on the existence of a great number of potential nationalities in the world (Gellner 1990). As he says, “Before the event, we can only identify countless cultural differentiations, and we can not tell just which turn into ‘nations’” (Gellner 1992: 59). Moravians in the Czech Republic, Kashubs in Poland, Rusyns in Slovakia, Ukraine and Poland, and Poleshuks in Belarus provide concrete cases of such situations. Persistent attempts to create a new Poleshuk identity different from traditional in the region Ukrainian and Belarusian ethnic identities represent the least-known case among the above-mentioned examples.

In late 1980-ties – early 1990-ties part of local intelligentsia in *Palesse* region of Belarus (that is, South-Western part of the Republic of Belarus, which is also referred in English academic literature as *Polesia*, *Polesie*, *Polesje* and *Polissya*) propagated the idea of existence of independent East-Slavonic *Poleshuk* nationality different from neighboring Ukrainians and Belarusians. Trying to shape a new Poleshuk identity and spread it among the local population, Poleshuk Identity-Makers developed a wide range of activities. Alongside with the creation of Poleshuk literary language, reinterpretation of History became one of the most essential tools used by representatives of the local intelligentsia in their Identity-Building efforts. Poleshuk History-Makers readdressed and reinterpreted the whole range of key events in the Mediaeval and New and Contemporary History of *Palesse* tailoring them to their current ideological needs and using historical material for legitimizing alleged Poleshuk distinctiveness from their Ukrainian and Belarusian surroundings. Alternative model of History elaborated by Poleshuk Ideologists often contradicted to traditional clichés of both Soviet historiography and national historiographies of independent Belarus and Ukraine and was not easily accessible for the general public.

Дмитрий Василевский
“Космополитический национализм по-белорусски”

Скорее всего, космополитизм на сегодняшний день это явление в той же мере политическое, сколь и бытовое. Ульрих Бек, ведущий теоретик этого явления, и трактует космополитизацию как трансформацию социального и политического внутри национальных государств, опосредованную глобализацией, которая, в свою очередь, изменяет «повседневное сознание и идентичность, так что проблемы глобального уровня становятся частью локального опыта. Космополитизация, таким образом, есть преломление глобализации на локальном уровне», хотя при этом и отмечает, что космополитизм идет снизу, от национальной сферы повседневного опыта, развиваемой энергией экономической глобализации.

Итак, повседневный опыт, экономика, глобализация и политика взаимосвязаны и для нашего анализа это особенно важно, поскольку изначально сложно определить, кто является более активным актором в сфере космополитического опыта в Беларуси – власть либо гражданские группы. Однако, если учесть тезис того же Бека о том, что

«глобализация есть не дополнительный, а заместительный аспект общества, то есть она меняет качество социально-политических отношений не только за пределами национального государства, но внутри них: национальное отныне есть интернализированное глобальное», - то становится ясно, что наиболее интересным фокусом для рассмотрения может стать не анализ отдельных стратегий, но анализ антагонизмов, которые генерируются в точках столкновений и взаимопересечений этих стратегий и через это понять природу стратегий и потенциальную неизбежность конфликтов космополитического свойства для данного (в нашем случае белорусского) общества.

И еще одна ремарка. Когда заводят речь о природе постмодерного сознания, указывают на то, что вещи становятся нам понятным через конструирование каркаса сложности на фундаменте обыденности или той простоты, через которую являет себя вещь неререфлексивному взгляду. Возможно поэтому к космополитической реальности как новейшему и последнему сгустку реальности социально-политической нельзя подойти отталкиваясь от ее как идеи, но скорее как от факта, но поскольку факт этот не наличен, мы прибегаем к контр-факту как анти-сложности и в данном случае, как нам кажется, постмодерная реальность становится той, которую мы выберем себе сами, поскольку закамуфлированная простотой сложность реалий, оказывается опять-таки сложностью, а круговорот анализа нисколько не уводит от привычной дихотомии простого/сложного, серьезного/комичного, высокого и низкого. Для этого я воспользуюсь предложенными У. Беком контрагентами, или в его терминологии, оппонентами космополитического сознания, а именно *национализмом, глобализмом и демократическим тоталитаризмом* и сосредоточусь на первом.

Национализм для белорусского общества это прыжок в неизвестность, которая заранее предопределена и ничто так не притягательно для власти, как работа с категориями, которые вроде бы невозможно приписать обществу. Речь идет о простой комбинации смыслов, которые власть использовала, чтобы выложить пазл белорусской нации. Исходя из теоретической схемы, в виде которой можно представить нацию, становится очевидным факт отсутствия в Беларуси того, что можно было бы обозначить как *беларусскость*. Такого рода понятие является основным ресурсом, который осваивает любая власть, когда встает вопрос о ментальной легитимации. Речь идет не о том, что этот ресурс является пустым означающим, а о том, что для власти осознание *беларусскости* как пустого означающего становится открытием, которое она решила держать в тайне – тайна вдруг становится политическим козырем, который пускается в игру, без понимания того, что конструирование понятий есть азбучное предписание любой политики, однако осуществляется оно в горизонте удачно трактуемой социальной феноменологии.

Национализм в нынешних реалиях невозможен без некоторой иронии и самоиронии: свойственная ему релятивистская парадигма, с одной стороны, провоцирует смотреть на остальной мир как на бесформенного Другого, утратившего черты индивидуальности и личности, а с другой стороны, допускает посмотреть на себя взглядом этого принижаемого Другого – как на маленькое и гордое племя «инородцев». Парадокс в том, что это племя уже не переживает кризис взросления, это понятно обеим сторонам и в этом состоит постмодернистское шутовство белорусского диктатора: коль скоро удачно трактуемая им *беларусскость* внутри страны работает эффективно (более или менее), почему бы не сделать *беларусскость* неким брендом внешней политики. Конфузы, связанные с моральной ответственностью за выпячивание собственного образа, моментально претерпевают герменевтическое поглощение в отечественных СМИ и комментариях главы государства, ну а внешние потребители получают продукт в сыром виде, интересным свидетельством чему может служить показ белорусского военного парада 3 июля в программе Euronews под грифом «No comments». В первые годы правления, активно отмежевываясь от национально ориентированной политики, Лукашенко являлся локально ограниченным космополитом славянского единства. Спустя

время данный космополитизм, избегающий национализма, сузился до рамок белорусского народа и стал на самом деле уникальным феноменом. В сущности, трансформаций не произошло внутри этого понятия, если только не упускать из виду, что космополитизм стал соразмерен национализму, образовав таким образом эпистемологическую складку по-белорусски. Работает эта схема на самом деле очень просто, поскольку она не образует собой гибрид как некое двусоставное единство чего-либо. В белорусском случае речь идет о двусторонней перекачке смыслов из одного когнитивного фрейма в другой и обратно – как и когда это покажется целесообразным президентской воле. В случае, когда космополитизм несет угрозу национализму, Лукашенко прибегает к космополитической риторике, как например, в известном интервью редактору Washington-Post, ставя в упрек США нелегитимные пытки в Гуантанамо, игнорирование резолюций Совета Безопасности в Европе и так далее. И наоборот, когда национализм угрожает космополитической широте охвата некоторых решений президента, то последний, использует националистическую риторику, упоминая интересы страны и ее граждан, которые (интересы) являются для него первоочередными, при подписании, например, указа о едином таможенном пространстве, из-за чего, на деле, обычные граждане вынуждены будут покупать автомобили российского, то есть не очень качественного, производства. Однако президент за это получит некие краткосрочные дивиденды в казну своего политического всевластия.

Беларусскость, таким образом, является вполне космополитическим механизмом для принятия одноразовых решений в виду неблагонадежности любой идеологической конструкции националистического свойства. Как раз в виду такой идиосинкразии, когда рецепт против облысения используется для того, чтобы усилить выпадение волос, подлинные свойства этого рецепта не так-то просто идентифицировать: космополитизм позволяет выставлять вещи в свете, который заметен только когда наступают сумерки. Это означает, что конструктивизм белорусской политики достиг верха совершенства и потому возможно скоро мы увидим его конец. Проекты сопротивления в данном случае выстраиваются по асимметричной логике шутовских flash mob-ов, делая реверансы в сторону власти неузнаваемыми для обеих сторон, блокируя, таким образом, любой реверанс и делая политику белорусского режима по-настоящему мрачной. Последний пример тому – договоренность протестных групп на время проведения военного парада на день независимости 3 июля 2011 г. аплодировать по любому поводу. Подразделения милиции были информированы об этом – в результате под арест попало много комплиментарно настроенных к режиму граждан. Само по себе такое сопротивление никак не связано с тем национализмом, который реактивизируется в случаях, когда государство укрепляет позиции в глобализированной экономике. И хотя такие позиции у Беларуси очень слабые, тем не менее, сложно представить появление националистических настроений в обществе с размытой культурной и политической идентичностью, в обществе, которое находится далеко от пересечения путей мигрантов и гастарбайтеров, удалено от эпицентра военных событий и никогда не имело опыта длительного и конфликтного сосуществования с иными культурами, расовыми и этническими меньшинствами внутри себя.

Сама власть создала уникальный симбиоз белорусскости с элементами постмодернизма и фундаментализма одновременно, что препятствует внятному прочтению такого идеологического конструкта для эффективной протестной деконструкции. Постмодернистский элемент этого дискурса – в создании белорусского общества как общества меньшинства, но при этом роль фундаменталистского элемента играет история актуального угнетения, длительность которого уходит в будущее из настоящего: белорусскость неизбежно оказывается правдой, недоступной для чужаков и именно потому недоступной, что история нашего угнетения еще не начиналась. Фундаментализм оказывается конвертированным национализмом, а постмодернизм дает возможность играть со временем, позволяя сохранять уникальность, совершенно ей не

обладая и таким образом – в итоге – получать дивиденды от игры с отсутствующим феноменом.

Любоў Уладыкоўская

“Беларуская культурная стратэгія ў сучасным глабальным свеце”

Беларуская нацыянальная культура выступае фундаментам дзяржаўнага суверэнітэту і незалежнасці Беларусі. Грамадзянская і іншыя канцэпцыі нацыянальнага развіцця, якія не засноўваюцца на культурна-моўным кантэксце як аснове цэласнага беларускага нацыянальнага арганізму, губляюць сваю грунтоўнасць перад сучаснай культурна-моўнай дыскрымінацыяй у Беларусі, якая поруч з іншымі фактарамі ўжо прывяла да дэградацыі ў сацыякультурнай і эканамічнай сферах і стварыла сітуацыю сур’ёзнай пагрозы беларускай нацыянальнай бяспецы.

У сучаснай Беларусі вынікам канфлікту ідэнтычнасцей (заходнерусізм, тутэйшасць, ідэнтычнасці савецкая, нацыянальна-адраджэнская, еўрапейская і інш.) з’яўляецца не толькі адсутнасць належнай нацыянальнай кансалідацыі і грамадскай згоды, але нават спроба звядзення ўсёй беларускай нацыі да нацыянальнай меншасці.

Штучная ідэалогія, шырока выкарыстоўваючы паняцце Беларусі як еўразійскай прасторы, нейкага для некага маста, парушае прынцып непарыўнасці, пераемнасці беларускай гісторыі і перашкаджае рэалізацыі нацыянальнага быцця ў цэлым. Патрабуецца пераадоленне цэлай сістэмы негатыўных сацыякультурных з’яў, у першую чаргу каланіяльна-сервілісцкіх мыслення і паводзін і савецкай (феадальнай) ментальнасці, перадусім у гуманітарнай навуцы і адукацыі, у выхаваўча-асветніцкай дзейнасці, а таксама сярод грамадзянскай супольнасці.

Беларуская нацыянальная ідэнтычнасць поруч з беларускай моваю, культурнай самабытнасцю, высокім ўзроўнем і запатрабаванасцю грамадствам прафесійнай і народнай мастацкай культуры, гуманітарнай бяспекай не толькі дае магчымасць народу захаваць сваю духоўную сутнасць у сучасным свеце глабальных трансфармацый, але і забяспечвае канструктыўную ўключанасць уласнай культуры ў сусветны культурны працэс, без якога культура і ўвесь наш народ у сённяшнім свеце пераўтвараюцца ў правінцыйны.

Ізаляцыянізм, які даваў гарантыі культурнага і іншага суверэнітэту, сябе вычарпаў. Асноўнай рысай глабальнага мыслення і дзеяння стала адкрытасць грамадства, поліфанія меркаванняў, ідэйных платформ, пазіцый, што склала аснову міжкультурнага дыялогу, які грунтуецца на правах чалавека, сярод якіх галоўныя каштоўнасці – свабода і роўнасць. Калі рэалізацыя ідэі мультыкультуралізму сутыкаецца з нарастаннем крызісных з’яў, то “міжкультурны дыялог”, які ўключае ў сябе не толькі адпаведны тып узаемадзеяння культур (што патрабуе наяўнасці суб’ектаў гэтага дыялогу – моцных нацыянальных культур), але дыялог розных груп людзей з уласцівымі ім поглядамі і перакананнямі, а таксама само права на існаванне адрознага, інакшага, застаецца адным з самых папулярных паняццяў у сучасным свеце.

Актуальнасць сцверджання ў Беларусі каштоўнасці ўзаемадзеяння на аснове ўзаемапавагі заключаецца ў тым, што гэта дазваляе забяспечыць магчымасць рэалізацыі інтэгральнай функцыі беларускай культуры і нацыянальнай ідэнтычнасці з вырашэннем задач па дэмакратызацыі сучаснага грамадства.

Такім чынам, асновай сучаснай беларускай культурнай стратэгіі выступаюць абарона беларускай мовы і рэгуляванне моўнай сітуацыі, як гэта прынята ва ўсіх суверэнных дзяржавах, умацаванне нацыянальнай ідэнтычнасці і пабудова канструктыўнага міжкультурнага дыялогу як у беларускай сацыяльнай прасторы, так і на міжнародным узроўні.

Панэль 6.3. Культурныя стратэгіі: паўсядзённасць

Ганна Барвенава

“Арыстакратычная роўнасць” як дамінантная аснова беларускага грамадства (на аснове аналізу цырыманіяльнага і святочнага касцюма, інсігній ВКЛ)”

Дэмакратыя і таталітарызм апошняга тысячагоддзя ўсходнееўрапейскай гісторыі і дыялектыка палітычных трансфармацый могуць быць разгледжаны праз візуальны код арыстакратыі. Шляхецкая дэмакратыя, вольнасць, унутраная свабода або аўтарытарызм, тыранія, заняволенасць выразна выяўляліся візуальна ў вонкавым выглядзе. У дадзеным артыкуле паспрабуем узяць на сябе смеласць прасачыць змены вонкавага выгляду палітычнай эліты грамадства на працягу тысячагоддзя, а таксама візуалізацыю роўнасці ў традыцыйнай беларускай культуры. Пошук і аналіз адметнасцяў у знешнім выглядзе лідэраў грамадства, кіраўнікоў дзяржавы, магчыма, дапаможа высвятленню яго сапраўднай палітычнай парадыгмы. Сёння варта ўгадаць створаныя тысячагоддзямі правілы.

У аснове традыцыйнай беларускай культуры палягае “няпісаны”, “унутраны” закон. На чале рэлігійнай і грамадскай традыцыйнай структуры стаяць “гаспадар”, “гаспадыня”, якія абіраліся сярод роўных дзякуючы іх працавітасці, вопыту, здольнасцям. У кожнай вёсцы была абрана або абіралася жанчына, мужчына для “жрэцкай” функцыі – выканання рытуалаў, захавання сакральных ведаў (напрыклад, каравайніца, запявала; зарканош, маршалак, кіраўнік талакі і т.п.). Падчас некаторых рытуалаў яны ўяўлялі сабой вышэйшую сакральную інстанцыю. Выбар “Жрэца” і “Жрыцы” з’яўляецца выключна інтэлектуальным, паколькі абраны чалавек станавіўся канцэнтратам мудрасці, чысціні, працавітасці, умельства, адказнасці, дакладнай, усіх тых якасцяў чалавека, якія з’яўляюцца найважнейшымі для супольнасці. Прыгажосць, зграбнасць, натуральнасць чалавечага цела палягала ў аснове многіх рытуальных выбараў (Купалінка, Куст), рытуальнага строю (выкарыстанне расліннасці; распушчаныя валасы, натуральнасць аголенага цела; святасць улоння; рытуальныя тканіны, дэкор і г.д.). Ідэя разняволенасці і прынцып свабоды выбару былі для традыцыйнай культуры цэнтральнымі.

Арыстакратычная шляхецкая роўнасць інтэлектуальнай і вайскавай эліты грамадства Беларусі прайшла звілісты тысячагадовы шлях. З IX ст. з прыняццям хрысціянства ўтварылася дзяржаўная, рэлігійная іерархія са сваімі правіламі падпарадкавання, наяўнасцю прыслужнікаў, нявольнікаў. З другога боку, князь, кароль абіраліся вечам (X-XIII стст.), соймам, што рабіла іх першымі сярод роўных. Права на ўладу, дзяржаўная місія ў эпоху Сярэднявечча візуальна пацвярджаліся інсігніямі ўлады, цырыманіяльным строём. У ВКЛ права вялікага князя на ўладу замацоўвалася не толькі па факту нараджэння, але і пасля актыўных доказаў моцы, волі, умення весці перамовы і г.д. Пачынаючы з эпохі Готыкі князь, княгіня знешне выдзяляюцца сярод атачэння толькі падчас рытуалаў, штодзённы строй па кампанентах, каларыстыцы, арнаментыцы блізкі да строю эліты грамадства. З часоў Готыкі некаторыя інсігніі маглі даравацца нават некаторым грамадскім структурам (берла – Універсітэту, “дзяржаве ў дзяржаве”). У эпоху Барока, Ракако адзенне эліты падкрэслівае арыстакратычную шляхецкую роўнасць у праве абіраць караля, дэманструе старажытнасць паходжання (сарматызм, сармацкі строй). За тысячагоддзе змяняліся знешнія параметры вобраза караля, князя, магната, шляхціца, але ідэя вольнасці, роўнасці сярод роўных для арыстакратычнай эліты ВКЛ заставалася цэнтральнай.

Уладзімір Аўсейчык

“Пахавальна-памінальная абраднасць беларусаў у канцы XX – пачатку XXI стагоддзя: асаблівасці зменаў ва ўмовах мадэрнізацыі грамадства”

Даследаванне сучаснага стану народнай культуры з'яўляецца адным з актуальных накірункаў беларускага народазнаўства. Гэта ў першую чаргу звязана з тым, што ў выніку імклівых тэмпаў глабалізацыі і мадэрнізацыі грамадства, элементы традыцыйнай народнай культуры беларусаў, якія ў сваю чаргу выяўляюць этнічную адметнасць, паступова знікаюць.

Сярод усяго комплексу народнай культуры асобае месца займае пахавальна-памінальная абраднасць. Яна ў найбольшай ступені вылучаецца кансерватызмам і ўстойлівасцю да зменаў, а таму захавала ў сабе шмат архаічных элементаў. Па гэтай прычыне асноўная ўвага пры даследаванні гэтай часткі народнай культуры надавалася менавіта выяўленню і аналізу гэтых архаічных элементаў. Навацы, як правіла, заставаліся па-за ўвагай даследчыкаў. У той жа час развіццё абраду характарызуецца захаваннем традыцый і ўвядзеннем новаўвядзенняў. Захаванне традыцыйных элементаў і ўвядзенне новых з'яўляецца важным фактарам устойлівага развіцця культуры, часткай якой з'яўляецца абраднасць. Традыцыі падтрымліваюць стабільнасць, а дзякуючы новаўвядзенням грамадства рухаецца наперад. Гэта даволі яркая можна прасачыць на прыкладзе пахавальна-памінальнай абраднасці беларусаў у канцы XX – пачатку XXI ст.

Сучасная пахавальна-памінальная абраднасць беларусаў захавала ў сабе даволі багата традыцыйных рысаў. Да іх ліку адносяцца шматлікія ўяўленні пра смерць і замагільнае жыццё, розныя прадпісанні і рэгламентацыі, якія датычаць правядзення пахавальнага і памінальных абрадаў. У структуры пахавальнага абраду найбольшай устойлівасцю вылучаюцца абрадавыя дзеянні падчас абмывання і апранання памерлага, знаходжання яго ў хаце, вынасу труны, дарогі на могілкі, самога пахавання і падчас памінальнай трапезы ў дзень пахавання. Сярод абрадаў памінальнага комплексу да нашага часу захаваліся памінкі на 3-ці, 40-вы (у католікаў на 30-ты) дні, у год пасля смерці, а таксама ў пэўныя дні народнага календара (Вялікдзень, Радаўніца, Тройца, восеньскія Дзяды і г.д.).

Разам з тым, пад уплывам розных фактараў, з пахавальна-памінальнай абраднасці знікае цэлы шэраг традыцыйных элементаў, што выклікала знікненне некаторых абрадавых дзеянняў, уяўленняў і прадпісанняў, звязаных з імі. Найперш гэта датычыць матэрыяльных прадметаў, якія замяняюцца на новыя (праўда тут трэба казаць хутчэй пра змену формы і матэрыялу, чым замену саміх прадметаў); элементы духоўнай культуры ў гэтым плане характарызуюцца большай устойлівасцю. Шэраг элементаў пахавальнай і памінальнай абраднасці захоўваюцца толькі ў пасіўнай форме (у памяці інфарматараў), а ў абрадах ужо не сустракаецца. Акрамя таго, у выніку мадэрнізацыі ўкладу жыцця ў гэтай частцы народнай культуры з'явіліся новыя элементы і абрадавыя дзеянні.

Адной з характэрных рысаў сучаснай пахавальна-памінальнай (асабліва памінальнай) абраднасці беларусаў з'яўляецца захаванне яе шматлікіх лакальных асаблівасцей.

Генадзь Сівохін

“Мадэлі трансфармацыі беларускага традыцыйнага грамадства на прыкладзе з'яўленняч феномену цялеснага сораму

Дзеля вырашэння пытання пра прэзентацыю цялеснага праз публічнае і прыватнае ў новагарадскай традыцыі нам уяўляецца неабходным пераадоленне традыцыйнай *безьцялеснасці*, дзеля чаго варта было б “стварыць” *гісторыю цела*, бо ў цела ёсць свая гісторыя. Узніклы ў мадэрнасць разам з інтымнасцю *цялесны сорам* ёсць плёнам працяглага гістарычнага працэсу, які ўвасоблены ў сацыялізацыі, рацыяналізацыі ды індывідуалізацыі цела. Найбольш відавочна *цялесны сорам* у прэ-мадэрснай культуры беларусаў можа быць прадэманстраваны на аналізе зменаў у традыцыйным жытле, калі

пад уплывам новых культурных узораў адбыліся значныя перамены як у інтэр'еры жылловай прасторы, гэтак і ў самім архітэктурным яе вырашэнні.

Перад усім ў горадзе гэта ўвасаблялася ў гарадскіх трушчобах і прыгарадах, у стварэнні *сучасных* прадмесцяў. Нішчачы гэтыя трушчобы, адбывалася маркіраванне новай гарадское прасторы, вычляняліся новыя зоны ў публічным экстэр'еры жылловай прасторы, ствараліся новыя зоны і новы падзел у межах гэтых зон. У выніку не толькі перайначвалася разуменне публічнасці і прыватнасці з прапісваннем *туды* цялесных практыкаў, а ў новай гарадской традыцыі і прыватная прастора з *традыцыйнымі прыватнымі цялеснымі практыкамі* падпарадкоўвалася публічнасці.

Анастасія Ільіна

“Страх як нацыянальная рыса беларусаў”

У прэзентацыя хачу адказаць на пытанні: ці страх з'яўляецца для беларусаў нацыянальнай рысай? Ці хутчэй ён існуе як вонкавы стэрэатып? Шматлікія сучасныя назіральнікі падзей у Беларусі бачаць галоўную прычыну слабасці нацыянальнай ідэнтычнасці, а таксама стану палітычнага зняволення, у адсутнасці адвагі прыняцця самастойнага рашэння як адзінкай, так і супольнасцю, а нават і грамадствам. Інакш кажучы, гэты недахоп адвагі становіцца прычынай страху асабістага, шырэй – страху палітычнага. Палітычная прастора ў сучаснага беларуса асацыюецца з небяспекай, гвалтам, зняволеннем. Сучасная палітычная сістэма старанна стварыла бачанне палітыкі як забароненай прасторы для простага грамадзяніна. Улада бесперапынку бароніць сваю прастору, а страх ёй ў гэтым дапамае як палітычны інструмент. Перажыванне страху, трывогі з'яўляецца вымярэннем лаяльнасці ў дачыненні да палітычнага рэжыму. Асобы, якія пазбаўленыя страху ці якія спрабуюць яго перамагчы, трактуюцца палітычнай сістэмай як ненадзейныя, і надаюцца ім рысы “аб'ектыўнага ворага”. Каб паспяхова карыстацца са страху рэпрэсійная кіруючая сістэма мусіць запэўніць умовы стану грамадства. Адною з такіх умоў становіцца грамадская дэзінтэграцыя, з дапамогай якой адзінка адчувае сабе згубленай у навакольным свеце. Таксама могуць наступіць змены ў сістэме каштоўнасцяў, адзінска становіцца простой крыніцай палітычнай маніпуляцыі. Страх узрастае, калі адзінка застаецца сам на сам, перамагчы дэструктыўны стан магчыма выключна супольна. Моц страху змяншаецца, нават у выпадку павялічэння пагрозы, калі адзінка зінтэгравана з супольнасцю, калі не сама адказвае на выклік сітуацыі. Звяртаю ўвагу на тое, што чарговай умовай забеспячэння рэпрэсійнага страху можа быць зніжэння жыццёвай дынамікі, што вядзе да дэпрэсійнага стану адзінкі. Больш таго фатальныя эканамічныя ўмовы паводуюць не толькі адсутнасць грамадскай дынамікі, які вядзе да агульнай дэпрэсіі і грамадскай дэзінтэграцыі, таксама сыці пачуцце страху, у дадзеным выпадку страху перад прышласцю, а менавіта страх перад невядомым. Адсюль вынікае тое, што перад беларусам стаіць выклік часу, большасць грамадства з паводу страху перад невядомым спрабуе вярнуцца назад, у мінулае. Так было пасля развалу савецкага саюзу, калі запрапанаваная Лукашэнкам бачанне равіцця дзяржавы было прынятае большасцю грамадства, таму што была прасторай вядомай і асацыявалася з бяспекай і асабістым праіснаваннем. Таксама Лукашэнка пад час кожных выбараў атрымоўвае падтрымку пэўнай часткі грамадства таму, што дзейнічае жаданне гарантыі ўласнай бяспекі шляхам затрымання ў цяперашнім часе.

У прэзентацыі планую паказаць такія дэструктыўныя элементы сучаснага беларускага грамадства як страх перад іншай асобай, страх перад самотнасцю, страх перад нямоцай, страх перад згубай уласнага імя, страх перад смерцю, страх сумлення, страх перад будучыняй, страх перад маўчаннем, а таксама паспрабую паказаць чаго баіцца цяперашняя беларуская ўлада, як прыклад, страх перад “аб'ектыўным ворагам”. Апошняя праблема будзе паказана праз аналіз тэксту інагурацыйнай прамовы прэзідэнта ў 2011 г.